

Portrettist van de elite

Harmanus Serin en zijn Gorcumse clientèle

Tekst Jim van der Meer Mohr

Op de tentoonstelling *Op het eerste gezicht. Portretkunst uit heden en verleden* zijn in het Gorcums Museum achttien portretten van Harmanus Serin (1677-1756) naast hedendaagse kopstukken te zien. Het museum haalt hiermee deze productieve kunstenaar terecht uit de vergetelheid. Wie waren zijn opdrachtgevers en waarom kozen zij juist voor Serin?

Wat zit die Hubertus Snoeck (1703-1773) daar deftig te wezen. Hij oogt één en al succes en tevredenheid. Dat mag hij ook zijn, want na zijn rechtenstudie in Leiden die zoals toen gebruikelijk in 1735 met een promotie is afgesloten, heeft hij tal van openbare functies bekleed in zijn stad Gorinchem. Zo is hij van 1749 tot zijn dood lid van de vroedschap en heeft hij maar liefst zes maal het ambt van schepen van Gorinchem uitgeoefend. Daarnaast was hij hoogheemraad van het Land van Arkel beneden de Zouwe 1742-1743, 1748-1749, 1762-1763, heemraad van de waterschap De Overwaard 1757-1759 en tot slot majoor van de Burgerwacht 1752-1753. Op dit grote portret is de voorgestelde zittend vanaf zijn knieën weergegeven met op de achtergrond een rijk gevulde boekenkast en rechts een doorkijkje op een fictief park, waarin een beeld van Hercules met een knuppel in zijn hand staat. Dit beeld is ongetwijfeld een toespeling op de bestuurlijke macht die Snoeck in Gorinchem heeft gehad. Zijn rechterarm rust op een boek. In de boekenkast staat een aantal boeken met de titels, linksboven: IONN.S AVANDE / S.VAN LEEUWEN / H. GROT INLEYD / AND GAIB. Daaronder: W. VAN ALPHEN ID / W. VAN ALPHEN 11 D. Uit archiefstukken is bekend dat Snoeck de boeken van Van Leeuwen, Grotius en Van Alphen ook daadwerkelijk in zijn bibliotheek had.

◦ *Harmanus Serin, portret van mr. Hubertus Snoeck (1736). Olieverf op doek, 131,1 x 108,8 cm. Collectie Gorcums Museum, Bruikleen Fonds Ontwikkeling Wonen en Welzijn, Gorinchem. Foto Dick Bosch Fotografie.*

Opdrachtgevers

Het portret van Hubertus Snoeck is in 1736 geschilderd door de uit Antwerpen afkomstige portrettist Harmanus Serin (1677-1756), die woonde en werkte in Den Haag. Samen met Johannes Vollevens II (1685-1759) heeft Serin in de eerste helft van de 18de eeuw voorzien in een groot deel van de vraag naar portretten. Behalve in Den Haag was hij ook actief in wat nu de Randstad wordt genoemd. Zo heeft hij veel opdrachten vervuld in Delft, Rotterdam, Gouda en in de jaren dertig ook in Gorinchem. Tot zijn opdrachtgevers behoorden doorgaans hogere ambtenaren en leden uit de gegoede burgerij. Voor de adel heeft hij nauwelijks gewerkt en de Friese Nassaus hadden tot 1747 hun residentie in Leeuwarden en daar vervulden anderen de portretopdrachten. Toen de Nassaus

naar Den Haag verhuisden kwam Serin ook niet bij hen in beeld. In de jaren veertig was hij al op leeftijd en hebben de veel zwieriger werkende kunstenaars Philip van Dijk (1683-1753) en Mattheus Verheyden (1700-1776) tal van belangrijke portretopdrachten gekregen. Zo heeft Philip van Dijk ook diverse opdrachten voor de Nassaus vervuld.

Den Haag en Delft

Het vroegst bekende portret van Serin dateert uit 1712 en stelt waarschijnlijk de jonge Gelderse edelman Assueer van Heeckeren (1699-1767) voor. Dit portret, dat zich in een particuliere collectie bevindt, zal geschilderd zijn in de periode dat Jacob Derck van Heeckeren (1665-1749), de vader van Assueer, werkzaam was in Den Haag en Rotterdam. Dit portret behoort tot de grotere (110 x 87 cm) werken die van Serin bekend zijn.

De opzet is voor die tijd heel stereotiep

Meer in een gangbare maat geschilderd (83 x 67 cm) zijn de twee portretten van Theodorus Marinus Juynboll (1692-1762) en zijn vrouw Aletta Jensius (1702-1775) uit 1723. Deze portretten zijn mooie voorbeelden van de Randstedelijke clientèle van Serin. De opzet is voor die tijd heel stereotiep. De figuren zijn staand vanaf het middel driekwart weergegeven met een doorkijkje in een fictief park. De portretten zijn op ovaal formaat geschilderd, iets wat Serin in de jaren twintig en dertig wel vaker deed. De van geboorte Hagenaar Theodorus Juynboll was eerst werkzaam bij 's Lands Ammunitiemagazijn in Den Haag. Daarna werkte hij lange tijd als secretaris van de Rekenkamer in Rotterdam. In 1765 werd hij door zijn zoon in deze functie opgevolgd. In 1722 trouwde hij in Rotterdam met de eveneens in Den Haag geboren Aletta Jensius. Ook in Delft was Serin zeer actief in de jaren twintig. Zo schilderde hij in 1722 de portretten van Abraham van Bleyswijck (1663-1739) en zijn derde vrouw, de 26 jaar jongere Antonia van Hemert (1690-1762). Dit huwelijk vond plaats in 1708 in Meeuwen in het Land van Heusden. Anna Antonia van Hemert was verleid met de heerlijkheid van Eethen en Meeuwen. Zij heeft haar man 23 jaar overleefd en is dan ook in Meeuwen overleden. Dirck van Hemert, de vader van Anna Antonia van Hemert en haar broer Johan Maurits van Hemert, was heer van Eethen, Meeuwen, Hell en Babiloniënbroek. Uit dit derde huwelijk is onder anderen Diderik van Bleyswijck (1711-1763) geboren.

Gorinchem

In de periode 1734-1736 heeft Serin een tijdje in Gorinchem gewerkt om in de vraag naar portretopdrachten te voorzien. Met het overlijden van Willem Verschuring (1660-1726) was in Gorinchem namelijk geen portretschilder meer werkzaam. Gezien het redelijk grote aantal opdrachten, vier schuttersportretten en vier andere opdrachten, is het aannemelijk dat hij hiertoe een tijdje in Gorinchem heeft gewerkt. Vermoedelijk heeft hij toen gelogeerd in De

• *Harmanus Serin, portretten van Theodorus Marinus Juynboll en Aletta Jensius (1723). Olieverf op doek, resp. 83 x 67 en 85 x 67 cm. Rijkscollectie, in bruikleen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Foto's Harry Otto.*

• *Harmanus Serin, portret van Diederik van Hemert (1735). Olieverf op doek, 100 x 84 cm. Foto en collectie Rijksmuseum, Amsterdam.*

Uit 1735 dateert het grote portret van de 6 jaar oude Diederik van Hemert (1729-1753). Deze zoon uit een oud regentengeslacht staat hier fier afgebeeld naast zijn paard met zijn hond aan zijn voeten. Hij was heer van Babyloniënbroek en in 1752 raad en vroedschap van Gorinchem. Linksboven prijkt het familiewapen van de familie Van Hemert. Diederik van Hemert was ongehuwd. Na zijn dood is de heerlijkheid overgegaan op zijn neef Diderik van Bleyswijk (1711-1763). Diederik van Hemert was een zoon van mr. Johan Maurits van Hemert en Maria Cornelia van Doorn.

Als vanzelfsprekend bij Serin terecht gekomen

De opdracht voor het portret van Van Hemert heeft Serin wellicht gekregen op aanbeveling van zijn oom Abraham van Bleyswijck uit Delft, die, zoals eerder vermeld, getrouwd was met Antonia van Hemert, de zus van Diederiks vader. In 1736 heeft Serin vervolgens de portretten geschilderd van bovengenoemde Diderik van Bleyswijck en diens echtgenote Cornelia van Schuylenburch (1703-1784). Diderik van Bleyswijck, vrijheer van Eethen, heer van Babiloniënbroek en Meeuwen bekleedde in Gorinchem tal van publieke functies en werd voor het eerst tot schepen benoemd in 1736. Mogelijk was deze benoeming tot schepen de aanleiding tot deze portretopdracht.

Schuttersportretten

Toen de schutters Deym, Van Vechoven en de gebroeders Van der Does een portrettist zochten om hun portretten voor de reeks in De Doelen te laten maken, zullen zij welhaast als vanzelfsprekend bij Serin terechtgekomen zijn. Johan Deym (1693-1749), een lid van de Gorinchemse vroedschap, was gehuwd met Jenetta Magdalena van Schuylenburgh, een zuster van bovengenoemde Cornelia van Schuylenburch, de echtgenote van Diderik van Bleyswijck. Hierdoor was hij wellicht op de hoogte van het portret dat Serin van Diederik van Hemert had gemaakt. In 1734-1735 kreeg Serin de opdracht de schuttersportretten te schilderen van Johan Deym, Hieronymus van Vechoven (circa 1660-1734), eveneens vroedschap van Gorinchem, en Jan van der Does (1684-1747). Gezien het feit dat Van Vechoven op 10 december 1734 is overleden zal Serin al in 1734 naar Gorinchem zijn gekomen om aan deze opdrachten te werken. Na de drie schuttersportretten uit 1735, volgde in 1736 een vierde schuttersportret, dat van Cornelis van der Does (1691-1771). Deze twee portretten van de broers Johan en Cornelis van der Does stellen allebei leden van de schutterij van Sint Joris voor. Op het portret van Johan ligt

Doelen die de schutters als logement exploiteerden. Daar waren immers ook de meeste van zijn opdrachtgevers lid.

Evenals andere steden in Holland had ook Gorinchem vroeger een schutterij. Oorspronkelijk waren er zelfs twee. De schutterij van Sint Joris was de oudste en daar schoot men met de voet- of kruisboog. De andere schutterij was van Sint Christoffel, waar men met de handbus en later de klover schoot. In de loop van de 19de eeuw was het aantal schutters zodanig teruggelopen, dat in 1865 werd besloten het Doelhuis te verkopen. In het oude Doelhuis was een serie van 22 portretten van schutters, waarvan 17 uit de 18de eeuw. Helaas is deze serie door veiling in 1923 uiteengevallen. Serin schilderde voor deze serie vier portretten.

op de tafel een kruisboog, terwijl Cornelis een pijl in zijn hand heeft. Ook beide broers Van der Does hebben in Gorinchem vooraanstaande openbare functies vervuld.

Van na 1736 zijn geen portretten van Serin in Gorinchem bekend

Van Hubertus Snoeck was op de veiling in 1723 eveneens een schuttersportret, waarvan de maker in de catalogus niet genoemd wordt. Stellig was het niet Serin, want Snoeck is op dit portret een stuk ouder dan op het uit 1736 daterende portret waarmee dit artikel opende. Van na 1736 zijn verder geen voorbeelden van portretten van Serin in Gorinchem bekend.

Hedendaagse portretkunst

Het Gorcums Museum toont met *Op het eerste gezicht, Portretkunst uit heden en verleden* van Serin achttien portretten. Daarnaast geven veertien hedendaagse kunstenaars en een theatermaker op een eigentijdse manier invulling aan het thema. Ze werken met diverse materialen en in verschillende technieken. Stuk voor stuk maken zij verrassende beelden van zichzelf of anderen; kleurrijk, verstild of juist heel uitbundig, vervreemdend, intrigerend, maar bovenal uitnodigend. Er is werk te zien van Emma van Beek, Coco-Roos van Bergen, Koos Buster, Fred Delfgaauw, Ruud van Empel, Angèle Etoundi Essamba, Rosemin Hendriks, Folkert de Jong, Danny Kariman, Katinka Lampe, Sarah van der Pols, Lique Schoot, Mariëtte van der Ven, Martijn Versteeg en Daniella Wesseling.

Aansluitend toont het Gorcums Museum portretten van personen uit de Gorcumse geschiedenis in kleine nieuwe presentaties op de historische afdeling. Tekenaar Erik van Tilborg geeft een inkijkje in het meerjarige project waarbij hij stadsgenoten door de eeuwen heen tekent en beschrijft. Stadsdichter Esmay Usmany vertegenwoordigt de nieuwe generatie bekende Gorcumers.

In het atelier op zolder zijn vele mogelijkheden om zelf aan de slag te gaan. Kinderen en volwassenen worden uitgenodigd een heel gezicht uit te beelden of alleen een detail, door middel van tekenen, schilderen of fotograferen.

Verder lezen

- Jim van der Meer Mohr, 'Drie 'voortvluchtige' Gorinchemse schuttersportretten terug gevonden.' *Face Book. Studies on Dutch Portraiture of the 16th-18th Centuries. Liber Amicorum Rudolf E.O. Ekkart*. Den Haag 2012, p. 479-486.
- Jim van der Meer Mohr, 'Harmanus Serin (1677-1756). Een onbekende maar zeer productieve Haagse portrettist uit de eerste helft van de achttiende eeuw.' *Jaarboek Die Haghe 2018*, Den Haag 2018, p. 70-85.

Gorcums Museum
Grote Markt 17
4201 EB Gorinchem
+31 (0)183 63 28 21
www.gorcumsmuseum.nl

Geopend dinsdag t/m zaterdag van 10.00-17.00 uur, zondag van 13.00-17.00 uur. De tentoonstelling is te zien t/m 7 maart 2027.

- *Links: Harmanus Serin, portret van Cornelis van der Does (1736). Olieverf op doek, 112 x 88 cm. Particuliere collectie. Foto Steven Witkam.*
- *Boven: Harmanus Serin, portret van Mr. Diderik van Bleyswijck en Cornelia van Schuylenburgh (1736). Olieverf op doek, beide 85 x 69 cm. Foto's en collectie Belasting & Douane Museum, Rotterdam.*